

Historia Slavorum Occidentis
2022, R. 12, nr 2 (33)
ISSN 2084-1213
DOI: 10.15804/hso220213

Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. *Jubileusz 165-lecia Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań, 11–12 II 2022 r.*

W 1857 r. odbyło się pierwsze zebranie korporacji, która znana jest obecnie pod nazwą Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Jest to również jedno z najstarszych towarzystw naukowych działających na ziemiach polskich. Obecnie towarzystwo skupia ponad 1000 naukowców związanych głównie z Wielkopolską, jednakże w okresie swojego istnienia w jego szeregach zasiadali wybitni przedstawiciele świata nauki i kultury (można tu wspomnieć chociażby o członkach honorowych, np. Marii Skłodowskiej-Curie, Ignacym Domeyce, Józefie Ignacym Kraszewskim, Joachimie Lelewełu, Janie Matejce, Louisie Pasteurze czy Henryku Sienkiewiczu). Z okazji przypadającej w 2022 r. 165. rocznicy powstania PTPN-u zorganizowano szereg wydarzeń mających na celu upamiętnienie tego przedsięwzięcia. Jedną z nich była ogólnopolska konferencja naukowa pt. „Jubileusz Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, która ze względu na zagrożenie epidemiologiczne wywołane wirusem COVID-19 odbyła się w formie zdalnej.

Konferencję uroczystie otworzył prezes PTPN prof. UEP dr hab. Filip Kaczmarek, który podkreślił m.in. jak ważnym wydarzeniem w czasie zaborów było powstanie w 1857 r. PTPN. W pierwszym dniu obrady zostały podzielone na pięć paneli, a w każdym z nich można było wysłuchać trzech referatów. Pierwszy wystąpił dr Jarosław Matysiak (Archiwum PAN Oddział w Poznaniu), który w swoim wystąpieniu omówił materiały dotyczące historii PTPN. Dokumenty te można odnaleźć w zasobach Archiwum PAN („Materiały do dziejów Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w zasobie PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu”). Następnie prof. UAM dr hab. Małgorzata Mazurek oraz prof. UAM dr hab. Alina Zajadacz (UAM) omówiły dzieje Komisji Geograficzno-Geologicznej działającej przy PTPN od czasu jej powstania aż do dnia dzisiejszego („Dzieje Komisji Geogra-

ficzno-Geologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”). Ostatni referat wygłoszony w tym panelu pt. „Udział organizatorów poznańskiego ośrodka geograficznego w działalności Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” był autorstwa trzech pracowników UAM: prof. dr. hab. Andrzeja Kostrzewskiego, prof. UAM dr hab. Iwony Piotrowskiej oraz prof. UAM dr. hab. Grzegorza Rachlewicza (UAM).

Drugą część spotkania otworzyła prof. UAM dr hab. Magdalena Walter-Mazur, która przedstawiła sylwetki muzykologów – członków PTPN („Muzykolodzy w szeregach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”). Następnie dyrektor Biblioteki PTPN dr Norbert Delestowicz skupił się na Młodzieżowym Towarzystwie Przyjaciół Nauk i omówił jego związki z Jubilatem w referacie pt. „Współpraca Młodzieżowego Towarzystwa Przyjaciół Nauk z Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk”. Panel zakończyło wystąpienie prezesa PTPN, prof. UEP dr. hab. Filipa Kaczmarka pt. „Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk jako centrum dziedzictwa”.

Po krótkiej przerwie głos zabrał dr Andrzej Prinke (Archiwum PAN Oddział w Poznaniu), by przybliżyć sylwetki ojców poznańskiej archeologii, którzy współtworzyli również PTPN („Antenaci poznańskiej archeologii w Towarzystwie Przyjaciół Nauk Poznańskim [1857–1914]”). Drugi referat pt. „O badaniach surowców mineralnych J.B. Szafarkiewicza w Pracowni Chemicznej Towarzystwa Przyjaciół Nauk” został wygłoszony przez prof. Janusza Skoczylasa (UAM), a dotyczył różnych aspektów działalności dziewiętnastowiecznego przyrodnika i pedagoga. Następnie dr Bartłomiej Garczyk (UAM) przedstawił działalność dwóch członków PTPN związanych również z Uniwersytetem w Kazaniu – lekarza internisty Witolda Orłowskiego oraz astronoma, matematyka i geodety Tadeusza Banachiewicza („Kazańczycy w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk [Witold Orłowski i Tadeusz Banachiewicz]”).

Czwarty panel został poświęcony dobroczyńcom PTPN-u – rodzinie Mielżyńskich, ich darowiznom oraz spuściźnie. Pierwsza wystąpiła mgr Agnieszka Murawska (Muzeum Narodowe w Poznaniu), omawiając w referacie pt. „Numizmatyczne dary Seweryna Mielżyńskiego dla Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu na tle darowizn innych ofiarodawców” monety przekazane przez honorowego prezesa PTPN. Następny referat pt. „Co kryją w sobie książki? Kilka przykładów z księgozbioru rodziny Mielżyńskich znajdującego się w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” dotyczył kolekcji książek rodziny Mielżyńskich wchodzącej obecnie w skład zbiorów PTPN, a zagadnienie to omówił mgr Szymon Bauman (UAM). Mgr Alina Kucharska (Biblioteka PTPN) przybliżyła natomiast fragment historii muzeum organizowanego przez Mielżyńskich przy Towarzystwie w wykładzie pt. „Muzeum im. Mielżyńskich w okresie Wielkiej Wojny”.

W ostatnim panelu odbywającym się w tym dniu można było wysłuchać kolejnych trzech wystąpień. Pierwsza wystąpiła mgr Dobrosława Gucia z referatem pt. „Koło Towarzystwie w Poznaniu”, w którym zaprezentowała historię i działalność koła oraz przybliżyła najwybitniejsze postacie z nim związane. Następnie mgr Wojciech Ziółkiewicz (UAM) omówił działalność Towarzystwa Oświaty Ludowej w referacie pt. „Szerzenie oświaty pomiędzy ludem” w zaborze pruskim – działalność Towarzystwa Oświaty Ludowej 1872–1878”. Ostatni referat wygłosił dr Krzysztof Prętki (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu), który przedstawił działalność Kazimierza Filipa Wizego – polskiego lekarza, filozofa, mikrobiologa, poety i działacza społecznego – „Kazimierz Filip Wize (1873–1953) i jego działalność w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk”.

Drugi dzień konferencji także został podzielony na pięć paneli, a pierwszy z nich zaingerował dr Józef Djaczenko (Stowarzyszenie Uniwersytet Międzypokoleniowej Integracji – Nauka i Kultura) który przybliżył postać pierwszego prezesa PTPN w wykładzie pt. „August Cieszkowski. Między mesjanizmem a pozytywizmem”. Następnie historię i działalność Komisji Historycznej działającej przy PTPN omówił obecny przewodniczący tejże prof. UAM dr hab. Maciej Dorna w wystąpieniu pt. „Komisja Historyczna Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk – zarys dziejów”. Kolejne dwa referaty zostały poświęcone architekturze budynków PTPN. Pierwszy („Gmach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk a inne polskie inicjatywy budowlane XIX wieku”) wygłosił prof. Jan Skuratowicz (UAM), drugi zaś („Przeobrażenia dwóch przybytków: sztuk pięknych i ducha przeszłości w gmachu Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”) – dr inż. arch. Gabriela Klause.

Kolejne dwa wystąpienia dotyczyły postaci poznańskiego nauczyciela, społecznika i ofiarodawcy Józefa Kalasantego Jakubowskiego. Ich autorami byli mgr Michał Heintze z UAM („Klasykująca poezja poznańskiego nauczyciela i członka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk – Józefa Kalasantego Jakubowskiego (1788–1877”) oraz mgr Michał Mikołajczak (Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku), który przygotował referat na temat: „Józef Kalasanty Jakubowski – artysta, nauczyciel, społecznik”. Następnie wykład pt. „Strażniczka historii nauki. W 15. rocznicę śmierci dr Anny Marciniak”, poświęcony zmarłej w 2007 r. archiwistce i dokumentalistce wygłosiła mgr Paulina Dawid (UAM).

Kolejny panel został poświęcony relacjom PTPN z innymi towarzystwami naukowymi. Pierwszy wystąpił prof. SWPW dr hab. inż. Zbigniew Paweł Kruszyński (Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku), prezentując zagadnienie pt. „Relacje Towarzystwa Naukowego Płockiego z Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół

Nauk”. Następnie dr Agnieszka Fluda-Krokos (Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie) zaprezentowała współpracę PTPN-u z bibliotekarzami krakowskimi („Współpraca Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie z Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk w zakresie wymiany wydawnictw”). O historii i działalności Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk opowiedział jego prezes prof. AK Krzysztof Walczak (Akademia Kaliska) w swoim wystąpieniu pt. „Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk i jego działalność w ramach społecznego ruchu naukowego w Wielkopolsce”. Po nim głos zabrał mgr inż. Waldemar Wiglusz (Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu), który zrelacjonował obchody jubileuszowe swojej instytucji powstałej w 1909 r. („Jubileuszowe perypetie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu”). Ostatni referat w tym panelu zaprezentował prof. UMCS dr hab. Mariusz Korzeniowski (UMCS), który przedstawił przykład działalności Polskiego Towarzystwa Naukowego w Ukrainie („Polskie Towarzystwo Naukowe w Kijowie w latach 1917-1919”).

Panel popołudniowy drugiego dnia konferencji został w całości poświęcony zbiorom Biblioteki PTPN-u. O słynnym dziele Mikołaja Kopernika w referacie pt. „*De revolutionibus* Mikołaja Kopernika: 1543, 1566, 1617 ze zbiorów Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” opowiedział prof. Jarosław Włodarczyk (PAN). Kolejne wystąpienie również oscylowało wokół postaci słynnego astronoma, a dotyczyło roli PTPN-u w obchodach jego rocznicy urodzin. Dr Anna Kryszak (PTPN) wskazała na zaangażowanie Towarzystwa w organizacji tego wydarzenia w wystąpieniu „Rola Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w obchodach czterechsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika w Toruniu”. Następnie prof. UAM dr hab. Piotr Pokora (UAM) skupił się na starodrukach przechowywanych w Bibliotece PTPN podczas wykładu „Próba charakterystyki struktury proveniencyjnej zasobu starych druków Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”. Panel zamknął mgr Jakub Łukaszewski (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu), który poświęcił uwagę najcenniejszym zabytkom piśmienniczym należącym do PTPN-u, przechowywanym w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej („Kilka uwag o starych drukach z Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu”).

W ostatnim panelu skoncentrowano się na pięciu szacownych postaciach związanych z działalnością PTPN-u. O Oskarze Kolbergu, wybitnym etnografie i folklorystyce, opowiedział prof. Zbigniew Jasiewicz (UAM) w referacie pt. „Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk a Oskar Kolberg i jego prace”. Następnie prof. UŁ dr hab. Ewa Andrysiak skupiła się na związkach z Jubilatem prawnika, historyka, etno-

gra, regionalisty i rektora Uniwersytetu Wileńskiego Alfonsa Parczewskiego („Wystąpienia Alfonsa Parczewskiego w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk jako przykład współpracy naukowej ponad zaborami”). Piotr Petryka (UAM) zwrócił uwagę na działalność działacza społecznego, błogosławionego Kościoła katolickiego, Edmunda Bojanowskiego w referacie pt. „Błogosławiony w szeregach towarzystwa – ślady działalności Edmunda Bojanowskiego na podstawie jego dzienników, korespondencji oraz prac, szkiców i notatek”. Historykowi i numizmatykowi prof. Marianowi Gumowskiemu zostało poświęcone kolejne wystąpienie pt. „Profesor Marian Gumowski w świetle donosu złożonego w 1940 r. do Gestapo przez ówczesnego dyrektora Kaiser Friedrich-Museum Posen” autorstwa mgr Joanny Baron-Grzesiak. Ostatni referat, zamykający zarówno panel, jak i całą konferencję, wygłosił dr Wojciech Brillowski (UAM), który skupił się na portrecie bratanka króla Stanisława Augusta Poniatowskiego należącym do PTPN-u – „Portret księcia Stanisława Poniatowskiego ze zbiorów PTPN – jego dzieje i znaczenie”.

Uroczystego zamknięcia konferencji dokonali prezes PTPN prof. Filip Kaczmarek oraz dyrektor Biblioteki PTPN dr Norbert Delestowicz, dziękując wszystkim referentom, gościom i słuchaczom. Konferencja cieszyła się dużym zainteresowaniem, na co może wskazywać nie tylko liczba wystąpień, ale również owocne dyskusje, jakie następowały niemal po każdym referacie. Naukowcy reprezentujący polskie uniwersytety, szkoły wyższe, towarzystwa naukowe czy muzea w swoich wystąpieniach dokonali pewnego rodzaju podsumowania 165-letniej działalności Jubilata. Trzeba zaznaczyć, że wykłady koncentrowały się na pokazaniu działalności samego Towarzystwa jak i jego członków, prezentacji zasobów Biblioteki oraz perspektyw na przyszłość. Organizatorzy wydarzenia zapowiedzieli pojawienie się publikacji pokonferencyjnej. Będzie to z pewnością cenne opracowanie dotyczące życia naukowego w całej Polsce. Miejmy nadzieję, że niebawem ponownie spotkamy się na kolejnej rocznicy upamiętniającej powstanie jednej z najstarszych organizacji naukowej na ziemiach polskich.

Mgr Joanna Lubierska
Wydział Historii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7, 61-614 Poznań
e-mail: joanna.lubierska@amu.edu.pl